

DOI 10.52363/2414-5866-2021-1-23

УДК 354: 378.37.014

Мороз С.А., к.держ.упр., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків, ORCID: 0000-0002-2696-1278

Moroz S., PhD of Public Administration, Senior Research Officer of Training Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

МАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ ЗВО ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

MATERIAL RESOURCES OF ZVO AS AN OBJECT OF PUBLIC MANAGEMENT OF QUALITY ASSURANCE OF HIGHER EDUCATION

У статті з'ясоване місце та роль матеріальних ресурсів ЗВО, як об'єкта державного управління забезпеченням якості вищої освіти, а також сформульовані загальнотеоретичні підходи до оцінювання рівня розвитку матеріальних ресурсів, які впливають на рівень якості освітніх послуг. Стаття містить висновки щодо удосконалення якості надання освітніх послуг закладами вищої освіти за рахунок покращення освітнього середовища та матеріальних ресурсів ЗВО, а також напрямів удосконалення змісту та практики використання механізмів державного управління якістю вищої освіти.

Ключові слова: *матеріальні ресурси, якість вищої освіти, об'єкт державного управління, державне управління якістю вищої освіти, механізми державного управління, заклад вищої освіти.*

The article clarifies the place and role of material resources of the Free Economic Zone as an object of state management of quality assurance in higher education, as well as formulates general theoretical approaches to assessing the level of development of material resources that affect the level of quality of educational services. The article contains conclusions on improving the quality of educational services provided by higher education institutions by improving the educational environment and material resources of higher education, as well as areas for improving the content and practice of using mechanisms for public quality management of higher education.

Keywords: *material resources, quality of higher education, object of public administration, state management of quality of higher education, mechanisms of higher education, higher education institutes.*

Постановка проблеми. *Вирішення питань забезпечення якості вищої освіти, особливо в контексті неабиякої соціально-економічної та культурно-гуманітарної значущості об'єкту їх уваги, визначені сьогодні на рівні пріоритетних завдань діяльності уряду та його профільних інститутів. Досягнення цієї цілі, передбачає виконання національним урядом завдання щодо підвищення*

якості вищої освіти та забезпечення її тісного зв'язку з наукою, а також сприяння формуванню сталого причинно-наслідкового зв'язку між освітою та наукою. Для підвищення ефективності, якості та прозорості вищої освіти в Україні Рада виконавчих директорів Світового банку затвердила проєкт «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів». За словами Міністра освіти і науки України Сергія Шкарлета, метою реалізації інвестиційного проєкту є створення умов для підвищення ефективності, якості та прозорості вищої освіти в Україні, підтримка системних реформ у сфері [1]. В рамках цього проєкту особлива увага приділяється підвищенню матеріально технічного забезпечення ЗВО та спрямовання інвестицій на закупівлю обладнання, дослідницьких та навчальних лабораторій, незначні ремонтні та відновлювальні роботи, передбачено розбудову спроможності та покращення освітнього середовища. Також передбачається фінансування закупівель комп'ютерного та мультимедійного обладнання та програмного забезпечення для організації дистанційного навчання й викладання, засобів сучасної телекомунікації, розбудови сучасної цифрової інфраструктури в ЗВО, розроблення та запуску електронних систем управління навчанням, придбання лабораторного обладнання для сучасних навчальних і дослідницьких лабораторій для ЗВО тощо.

Крім того, слід звернути увагу на той факт, що проблематика забезпечення якості освіти перебуває не лише у фокусі уваги вітчизняних суб'єктів державного, а є предметом обговорення на рівні міжнародних інститутів та інституцій. Наприклад, серед глобальних цілей сталого розвитку України, формулювання яких було здійснено національним Урядом у контексті змісту відповідного програмного документу ООН (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року»), мета щодо забезпечення якості освіти позиціонує на четвертому з сімнадцяти місць. Цей факт переконливо свідчить не лише про неабияку увагу експертів ООН до відповідної проблематики, а й про значущість питань якості освіти для забезпечення збалансованого (сталого) розвитку держави та суспільства [2]. Приймаючи до уваги вище наведене, можемо стверджувати про те, що питання забезпечення якості освіти є актуальними як для розвитку теоретико-методологічного підґрунтя державноуправлінської науки, так і практично значущими для подальшого соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика якості вищої освіти постійно перебуває у межах фокусу наукової уваги вітчизняних дослідників. В галузі знань «Публічне управління та адміністрування» дискусійними залишаються підходи до визначення місця та ролі державних та суспільних інституцій у формуванні та забезпеченні якості вищої освіти. В своїх працях М.А. Ажажа визначає пріоритетні напрями державного управління модернізацією вищої освіти та розглядає особливості використання інструментарію впливу держави на цей процес [3], можливість використання думки студентів на рівні одного з джерел інформації для вдосконалення змісту та практи-

ки реалізації державної політики щодо забезпечення якості вищої освіти обґрунтовано В.П. Садковим [4], Л.М. Грень визначено місце та роль держави у забезпеченні якості вищої освіти [5], В.М. Морозом проведено критичний аналіз порядку та умов вступу до докторантури через призму правового механізму державного управління якістю підготовки фахівців на науковому рівні вищої освіти [6], особливості розбудови та перспективи підготовки науково-педагогічних кадрів обґрунтовано С.М. Домбровською [7].

Питання забезпечення якості вищої освіти є традиційним предметом наукової уваги під час роботи науково-комунікативних заходів. Найбільш цікавою, з огляду на предмет нашої наукової уваги стала Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційно-ресурсне забезпечення освітнього процесу в умовах діджиталізації суспільства», яка була організована ДУ «Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти» 11 листопада 2020 року. Учасники заходу обговорили питання забезпечення якості вищої освіти, що виникли під час підготовки фахівців в умовах світової пандемії COVID-19; механізми підвищення якості освіти у закладах вищої освіти України за змішаною та дистанційною формами навчання; якість підготовки фахівців в умовах пандемії; проекти для студентів та випускників за участю роботодавців; стратегію розвитку бібліотечної справи в Україні та організацію роботи наукових бібліотек у сучасних умовах; проектування та створення якісного електронного освітнього контенту, цифрову безпеку та комунікацію онлайн [8].

Окремі з напрямів порушеної проблематики були розглянуті нами під час попередніх напрямів наукових пошуків [9-11]. Не дивлячись на достатню увагу вчених до розв'язання проблем державного управління якістю вищої освіти окремі її питання все ще залишаються відкритими для подальших наукових пошуків.

Постановка завдання. В контексті змісту державно-управлінської науки з'ясувати місце та роль матеріальних ресурсів ЗВО в удосконаленні якості вищої освіти, а також сформулювати загальнотеоретичні підходи до оцінювання рівня розвитку матеріальних ресурсів, які впливають на рівень якості освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу. Зміст категорії якості освіти в контексті норм офіційних документів та моніторингових місій може бути здійснений через призму міжнародних стандартів якості серії ДСТУ ISO 9000:2007. Цій документ розглядає категорію якості, як базову та тлумачить її через сукупність певних характеристик об'єкта які задовольняють встановленим вимогам [12]. Документ містить також перелік основних принципів управління якістю, це орієнтація на замовника; лідерство; залучення працівників; процесний підхід; системний підхід до управління; постійне поліпшування; прийняття рішень на підставі фактів; взаємовигідні стосунки з постачальниками.

Кожен з цих принципів не лише може, а і повинен бути інтерпретований через призму категорії якості вищої освіти. Цілком логічну, завершену та ретельно опрацьовану концепцію поглядів щодо сприйняття проблематики якості

вищої освіти в контексті наведених вище принципів пропонує в своїх дослідженнях Р.А. Кубанов [13]. Переосмислюючи результатами досліджень вченого, спробуємо розглянути категорію якості вищої освіти, але в контексті предметного поля державно-управлінської науки.

Принцип постійне поліпшування було визначено нормами ДСТУ ISO 9000:2007 на рівні одного з принципів управління якістю. Одним з потенціалів принципу постійного поліпшення або удосконалення для процесу управління якістю вищої освіти є удосконалення матеріальних ресурсів та покращення освітнього середовища ЗВО.

Приймаючи до уваги обраний нами предмет наукового дослідження, спробуємо сформулювати загальнотеоретичні підходи до оцінювання рівня розвитку матеріальних ресурсів, які впливають на рівень якості освітніх послуг, які надаються ЗВО. Це перед усім речові елементи організації які використовуються під час основної та допоміжної діяльності ЗВО та можуть бути оцінені за такими основними напрямками:

1. Якість аудиторного фонду ЗВО, тобто інженерні споруди будівлі повинні мати: центральну систему управління будівлею; наявність системи опалення, вентилявання, охолодження та зволоження повітря; наявність сучасної системи безпеки та контроль доступу в неї; пожежна безпека; система цілодобового відеоспостереження; система електронних перепусток тощо; можливість використання альтернативного джерела електроживлення, це перед усім миттєве забезпечення аварійного освітлення аудиторій, коридорів та живлення найбільш важливих технічних приладів у разі знеструмлення будівлі; належна забезпеченість будівлі ліфтами; відкритий бездротовий доступ до мережі Internet у будь якому приміщенні будівлі; місце розташування будівлі та організація прилеглої території, яка повинна бути розташована у зручному для користувачів місці, шагова доступність зупинок громадського транспорту; наявність місць для паркування автотранспорту та велосипедів тощо; ландшафтний дизайн прибудинкової території, наявність вуличного освітлення паркового типу; зон відпочинку тощо.

2. Забезпеченість аудиторним фондом, тобто ЗВО повинен бути забезпечений аудиторним фондом, необхідним для проведення навчальних занять та контрольних заходів з урахуванням резерву на індивідуальні заняття, гурткову роботу, позанавчальні заходи тощо, комп'ютерними класами, лабораторіями, полігонами, обладнанням, устаткуванням.

3. Наявність та технічна оснащеність лабораторій та аудиторій для проведення практичних занять, тобто повна забезпеченість всіх лабораторій та аудиторій для проведення практичних занять сучасним, технологічно новим обладнанням, технологічна новизна якого не повинна перевищувати 5 років; наявність не лише того різновиду обладнання та устаткування, яке використовується на переважній більшості підприємств відповідного профілю професійної діяльності, а у тому числі і того, встановлення якого є найбільш вірогідним; наявність у ЗВО договорів з профільними підприємствами щодо

можливості організації виробничої практики студентами у межах реального сектору економіки.

4. Будівлі та приміщення соціальної інфраструктури ВНЗ, тобто наявність достатньо розвинутої соціально-побутової інфраструктури, це пункти харчування (столова, кафе, автомати з продажу напоїв та штучних товарів), палацу студентів з актовною чи концертною залом, спортивні зали, стадіон та спортивні майданчики, басейн, будинок відпочинку, медично-оздоровчий центр та туристично-оздоровчий комплекс, база відпочинку, центри офісних та банківських послуг, медичний пункт тощо; забезпеченість студентів гуртожитком; наявність сучасної бібліотеки та її забезпеченість вітчизняними та закордонними фаховими періодичними виданнями, у тому числі в електронному доступі.

5. Інформаційне та науково-методичне забезпечення діяльності ЗВО, тобто наявність повномасштабного та постійно діючого офіційного веб-сайту навчального закладу на якому є інформація про структуру, освітню та наукову діяльність; правила прийому; діяльність факультетів та кафедр; контакти тощо; наявність веб-сторінок для кожної з навчальних дисциплін з розміщеними на них навчально-методичними; забезпеченість необхідним для управління навчальним процесом, автоматизованим контролем знань, функціонування бібліотеки та бухгалтерії програмним забезпеченням; забезпеченість студентів навчальними матеріалами з кожної дисципліни навчального плану, наявність підручників, посібників, конспектів лекцій тощо за списком рекомендованої літератури в паперовій та електронній формі у локальному чи віддаленому доступі для необмеженої кількості користувачів тощо.

Висновки. Вище наведений перелік, не може вважатися повним, а отже може бути доповнений та уточнений. Разом з тим можемо сформулювати такі основні висновки.

1. Підвищення рівня розвитку матеріальних ресурсів ЗВО сприятиме удосконаленню змісту та практики дії механізмів державного управління розвитком якості вищої освіти в частині визначення пріоритетів використання тих чи інших механізмів державного управління, а також можливості їх комбінування для досягнення мети функціонування окремих органів публічного управління та результативності виконання ними програм розвитку та реформування відповідної галузі народного господарства.

2. Підвищення рівня матеріальних ресурсів ЗВО сприяє підвищенню якості нематеріальних ресурсів ЗВО, таких, як: людський і трудовий потенціал ЗВО; стратегія розвитку ЗВО та його місія, цілі і корпоративна культура тощо та сприяє результативності діяльності органів публічного управління щодо регулювання розвитку галузі вищої освіти.

3. Розвиток матеріальних ресурсів сприятиме підвищенню відповідальності керівників ЗВО за напрямом дотримання ЗВО норм та вимог ліцензійних умов щодо надання освітніх послуг у сфері вищої освіти.

4. Підвищення матеріально технічного забезпечення ЗВО сприяє державному прогнозуванню напрямів та динаміки розвитку системи вищої освіти

України, а також для розроблення регіональних державних програм економічного і соціального розвитку.

Безумовно, вище наведені висновки не вичерпують змісту проблематики розвитку матеріальних ресурсів для підвищення якості вищої освіти, а отже можуть бути доповнені та уточнені під час подальших наукових пошуків відповідного тематичного спрямування. Найбільш перспективними напрямками, в контексті порушеної вище проблематики, на нашу думку є ті з них, які зосереджені на визначенні місця та ролі суб'єктів державного управління у забезпеченні якості вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Уряд ухвалив рішення щодо залучення коштів позики від МБРР для реалізації проєкту «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів». Новини від 17 березня 2021 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-uhvaliv-rishennya-shodo-zaluchennya-koshtiv-poziki-vid-mbrr-dlya-realizaciyi-proyektu-udoskonalennya-vishoyi-osviti-v-ukrayini-zaradi-rezultativ>.

2. Глобальні цілі сталого розвитку 2030. Цілі сталого розвитку 2016-2030. Організація Об'єднаних Націй в Україні. URL: [http://www.un.org.ua/images/documents/3615/цілі_web\(2\).pdf](http://www.un.org.ua/images/documents/3615/цілі_web(2).pdf).

3. Ажажа М.А. Напрями державного управління модернізацією освіти в контексті євроінтеграції України. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 8. С. 94-99

4. Мороз В.М., Садковий В.П., Бабаєв В.М., Мороз С.А. Онлайн опитування студентів у системі забезпечення якості вищої освіти. Інформаційні технології та засоби навчання. 2018. №6. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2415>.

5. Мороз С.А., Бука І.С., Мороз В.М., Грень Л.Н. Детермінанти качества высшего образования: значимость и сила влияния (по результатам экспертного оценивания студентов Балтийской Международной Академии, Латвия). Научно-методический журнал КазНПУ «Педагогика и психология». 2019. №1. С. 74–80.

6. Мороз В.М., Мороз С.А. Порядок та умови вступу до докторантури як елемент правового механізму державного управління якістю підготовки фахівців на науковому рівні вищої освіти. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2015. №3. С. 127–134.

7. Мороз С.А., Мороз В.М., Домбровська С.М. Французька модель підготовки науково-педагогічних кадрів: особливості розбудови та перспективи використання для розвитку трудового потенціалу вітчизняних ВНЗ. Вісник НУЦЗУ (Серія «Державне управління») 2016. Вип. 1 (4). С. 213–222.

8. Інформаційно-ресурсне забезпечення освітнього процесу у вищій школі в умовах діджиталізації суспільства. Новини від 13 листопада 2020 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/informacijno-resursne-zabezpechennya-osvitnogo-procesu-u-vishij-shkoli-v-umovah-didzhitalizaciyi-suspilstva>.

9. Мороз С.А. Державне управління якістю вищої освіти в контексті норм міжнародних стандартів якості: принцип процесного підходу. Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід: Всеукр. наук.-

практ. конф. за міжнар. участю, 27.10.2017 р. Одеса, 2017. С. 365–366.

10. Мороз С. А. Державне управління розвитком трудового потенціалу ВНЗ: компетенція людини, університету та держави. Державне управління: удосконалення та розвиток : електронне наукове фахове видання Академії муніципального управління. 2016. №4. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=967>.

11. Мороз С.А. Досвід Китаю у забезпеченні розвитку галузі освіти як підґрунтя для вдосконалення механізмів державного управління якістю вищої освіти України. Інвестиції: практика та досвід. 2019. №9. С. 70–77.

12. Системи управління якістю: основні положення та словник термінів (ISO 9000:2005, IDT). ДСТУ ISO 9000:2007. Національний стандарт України. Київ: Держспоживстандарт України, 2008. URL: http://dbn.at.ua/_ld/11/1128_432_iso9000-1-.pdf.

13. Кубанов Р.А. Реализация принципов ИСО 9000 при проектировании системы управления качеством высшего образования в вузе. Influence of knowledge and public practice on the development of creative potential and personal success in life: peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the CXXIV International Research and Practice Conference and II stage of the Championship in Psychology and Educational sciences (London, May 12 - May 17, 2016). London: IASHE, 2016. P. 33 – 35.

References:

1. The government has decided to raise a loan from the IBRD to implement the project "Improving higher education in Ukraine for the sake of results." News from March 17, 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-uhvaliv-rishennya-shodozaluchennya-koshtiv-poziki-vid-mbrr-dlya-realizaciyi-proyektu-udoskonalennya-vishoyi-osviti-v-ukrayini-zaradi-rezultativ>

2. Global Sustainable Development Goals 2030. Sustainable Development Goals 2016-2030. United Nations in Ukraine. URL: [http://www.un.org.ua/images/documents/3615/цiлi_web\(2\).pdf](http://www.un.org.ua/images/documents/3615/цiлi_web(2).pdf).

3. Azhazha M.A. (2018). Napriamy derzhavnoho upravlinnia modernizatsiiei osvity v konteksti yevrointehratsii Ukrainy [Directions of state management of education modernization in the context of Ukraine's European integration]. Investments: practice and experience, 8, 94-99 [in Ukrainian].

4. Moroz, V.M., Sadkovyi, V.P., Babaiev, V.M. & Moroz, S.A. (2018) Onlain opytuvannya studentiv u systemi zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity [Online survey of students in the quality assurance system of higher education] Informatsiini tekhnolohii ta zasoby navchannia. – Information technology and teaching aids, 6. Retrieved from: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2415> [in Ukrainian].

5. Moroz, S.A., Buka, Y.S., Moroz, V.M., & Hren, L.N. (2019). Determinanty kachestva vysshego obrazovaniya: znachimost' i sila vlijanija (po rezul'tatam jekspertnogo ocenivaniya studentov Baltijskoj Mezhdunarodnoj Akademii, Latvija) [Determinants of Higher Education Quality: Significance and Power of Influence (According to the Expert Evaluation of Students of the Baltic International Academy, Latvia)]. *Nauchno-metodycheskyi zhurnal KazNPU «Pedahohyka y psykholohyia»*, 1, 74–80 [in

Ukrainian].

6. Moroz, V.M. & Moroz, S.A. (2015). Poriadok ta umovy vstupu do doktorantury yak element pravovoho mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia yakistiu pidhotovky fakhivtsiv na naukovomu rivni vyshchoi osvity [The order and conditions of admission to doctoral studies as an element of the legal mechanism of state management of the quality of training at the scientific level of higher education]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy – Scientific Notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 3, 127–134 [in Ukrainian].

7. Moroz, S.A., Moroz, V.M., & Dombrovska, S.M. (2016) Frantsuzka model pidhotovky naukovo-pedahohichnykh kadriiv: osoblyvosti rozbudovy ta perspektyvy vykorystannia dlia rozvytku trudovoho potentsialu vitchyznianskykh VNZ [The French model of training of scientific and pedagogical personnel: peculiarities of development and prospects of use for the development of labor potential of native higher educational institutions] *Visnyk NUTsZU*, 1(4), 213–222 [in Ukrainian].

8. Information and resource provision of the educational process in higher education in the conditions of digitalization of society. News from November 13, 2020. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/informacijno-resursne-zabezpechennya-osvitnogo-procesu-u-vishij-shkoli-v-umovah-didzhitalizaciyi-suspilstva>.

9. Moroz, S. A. (2017) Derzhavne upravlinnia yakistiu vyshchoi osvity v konteksti norm mizhnarodnykh standartiv yakosti: pryntsyp protsesnoho pidkhodu [Public quality management of higher education in the context of international quality standards: the principle of process approach]. *Reformuvannia publicjnoho upravlinnia ta administruvannia: teoriia, praktyka, mizhnarodnyi dosvid: Vseukr. nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uchastiu*, 27 zhovtnia 2017 r. Odesa. P. 365–366.

10. Moroz, S.A. (2016). Derzhavne upravlinnia rozvytkom trudovoho potentsialu VNZ: kompetentsiia liudyny, universytetu ta derzhavy [Public administration employment potential development of institutions, human competence, university and government]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok. – Public administration, improvement and development*, Vol. 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=967> [in Ukrainian]

11. Moroz, S.A. (2019). China's experience in securing the development of the education sector as a basis for improving the quality management mechanisms of higher education in Ukraine, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 9, pp. 70–77. [in Ukrainian].

12. Quality management systems: basic provisions and glossary (ISO 9000: 2005, IDT). DSTU ISO 9000: 2007. National standard of Ukraine. Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy, 2008. URL: http://dbn.at.ua/_ld/11/1128_432_iso9000-1-.pdf.

13. Kubanov R.A. (2016). Implementation of the principles of ISO 9000 in the design of quality management system of higher education in higher education. Influence of knowledge and public practice on the development of creative potential and personal success in life: peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the CXXIV International Research and Practice Conference and II stage of the Championship in Psychology and Educational sciences (London, May 12 - May 17, 2016). London: IASHE, 2016. R. 33–35.